

BAJESDI VITÁN SÁNDOR

A DÉVAI MEZŐN A HORÁKKAL TÖRTÉNT
CSATÁKNAK RÖVID DE IGAZ LEIRÁSA

A régen elenyészett 1784-ik esztendőben November 5-dikén jó reggel Pópa Juon a Sztrigy Szatsali öreg jó hirü nevü Unitus [görög katolikus] Esperest hozzám eljövén, az illendő köszöntés megtétele után, azt a kérdést támasztotta, mondván: hogy tudok-é ujságot? amelyre midőn én azt feleltem volna, hogy semmi ujságot nem tudok, s nem is hallottam, arra ekképpen felelt, «ha a szolgabíró ur nem tud, mondok én olyant, hogy mind a két füle megcsendül bele, mert valami Körösi tolvajok, a Magyarok ellen támadván, azokat minden tekintet és irgalmasság nélkül agyallyák, ölik, házaikat és egyéb épületjeket s gabonájokat égetik, pusztittyák, boros és pálinkás hordójok fenekét bévágják, felkelhető vagyonyokat tolvaj módon elragadozzák, prédállyák, a Maroson túl mindent hamuvá, a földel egyenlővé tettek; már most temérdek sokasággal Károly-Fejérvár felé mennek.» Minekutánna ezen becsületes Papi ember töllem elbucsuzott, és házamtól eltávozott volna, azon roszt, és kedvetlen ujságon nagyon megütköztvén, az anti actáiból tudván az Oláhok roszt való hajlandóságokat, az egész dolognak hitelt adtam, azért kötelességemnek esmertem Tekintetes Substitutus Vice-Ispány Papp Miklós urnak (aki akkor falumban Kitidon, néhai Bóbik Ferencz Ur házánál bizonyos kötelességéhez tartozó dolognak végben vitelére nézve mulatott, ezen reménytelen ujságról jelentést tenni, a melyek szóról szóra tett elbeszélése után, a tisztelt ur Dévai szállása, vagy is háza, és Kasztenye kulcsait kezembe adván, olyan utasítással küldött Dévára, hogy készpénzét, és féltöbb portékáit kezemhez vévén V. Hunyadra vigyem, mivel maga is ott lészen, azonban házom népéről való gondoskodást magára vállalja, ennélfogva egy falusi gornyikot magam mellé vevén, délután tüstént el is indultam

Déva felé, de minekelőtte Sztrigy másképpen Sz. György határára érkeztem volna egy kis Oklosi Stefán Vilszán nevezetű öreg emberrel (a ki kalapjában mintegy jegyül szurva, az irt V. Ispány urnak Fő Szolgabíró, Berivoi János urtól egy patenter írott levelet viszen vala) találkoztam, a levelet elvettem, megolvastam, continentíája e volt. Hogy a tisztelt V. Ispány ur, vagy mások akárcik lennének azok, egyenesen Dévára vegyék utjokat, a lévén a Felsőbbség megállítása. Erre az említett emberrel Kitidre vissza mentem, a levelet a Vice Ispány urnak kezébe szolgáltatván haza mentem és a Dévára való elindulásról a szükséges rendeléseket megtévén, és mindeneket a mi féltőbb volt szekerekre rakatván mintegy 10. vagy 11. óra tájban éjféltől a többször is említett Vice Ispány urral, és Szabó Ádám bátyámmal, édes Anyámmal, Feleséggemmel, és két kis gyermekeimmel elindultunk, és 6-a 9-brisz reggeli 9. óra tájban hála Istennek szerencsésen béeérkeztünk Dévára, amidőn is az egész város olyan nagy sibongásban volt, hogy azt volta-képpen elébeszélleni, vagy leírni lehetetlen, a Horák [az 1784. évi nagy román parasztlázadásnak Hóra, Kloska és Krisán voltak a vezérei] érkezéséről való hírek egymást érték, úgy hogy az ember mit cselekedjék előre jól meg nem fontolhatta, elég az: hogy én is elég nagy bajjal szerezhettem a Dévai Vár sánczában, akkori Comendáns Főhadnagy Filtzky Urtól házat, a melyben házam népét bele szállítottam.

Ugyan azon 6-ikán Novembernek naplemenetele előtt kevés idővel, a néhai Mlgos Ribiczei Ádám ur majórja mellett lévő köhidhoz mintegy három, vagy négyszáz Hora Oláh katonái megérkezvén, darab ideig arról tanácskoztanak, hogy elkezdett célyyokhoz miként fogjanak, ez alatt történt: hogy Ord. Vice Ispány Mlgos Zejk János ur hozzám mint Szolgabíróhoz egy embert oly parancsolattal küldött le a Várból, hogy a vár őrizetére küldenék egy néhány Nemes embereket, köteleségemnek megfelelni igyekeztem, de mindenik az az előtt véghez vitt cselekedetinek érdemével, melyeknek semmi bizonyos datumok nem volt, mentette magát, egyik se engedelmeskedett, s ennél fogva a dolog annyiban maradt, azonban a fenn említett Hora katonái, Majorhoz tartozó szalmás fedelű sertés ollat felgyujtották, azután nagy sebességgel a Bolgár Város felé vévén úttjokat, a Török András udvara kapuját egész bátorsággal kezdték vágni, a mikor is a fenn említett Nemesek, a kiket az előtt a Vár őrizetére küldöttem volt, Horák cselekedetét szemlélvén szaladni kezdtetek, meg szollítani el nem mulattam,

arra akkor azt felelték, hogy ők a Vár fokra a Vár őrizetére menni akarnak, de azt se cselekedték, sőt inkább magokat elrejtették; ezeket a megirttak szerint látván, és tapasztalván a Dévai Vámházon alol sorban mintegy 30. személyből álló Oláh Limitáneus [határozó] Katonákat (a kiknek azelőtt egy néhány minutummal Lupuj nevezetű Commendáns Nemzetekbéli Hadnagyok külön külön mindeniknek fülében nem tudom mit sugott), ezen szókkal szóllítottam meg: Vitéz Uraimék hiszem kegyelmetek azért katonák! hogy illy színű esetekben a Nemes hazát oltalmazzák; miért engedik meg, hogy azok a tolvajok, olyanokat cselekedjenek, miért nem támadják meg? az egyik közülök azt felelte arra: ne engedjék, támadják meg magok, mert ez magokért, nem pedig érettünk kezdődött, ekkor vettem észre jobban, hogy hány hét a világ, és hogy ezek, amazokkal egy értelemben légyenek, amikor is keserűségemben a mellettem megmaradott egy néhány Nemes embereket ily formán szólítottam meg: Nő édes atyámfiai, szomszédaim, és Barátim! mindezekből által láthatjátok az egész dolgot, azért Isten ő szent Felsége segedelmével rajta támadjuk meg azokat a gonosz embereket, bizzunk Istenben, ne csüggedjünk el, s ne essünk kétségben, ki tudja hát ha talám a Mindenható jó Isten a jelen való gonoszt rollunk elfordítván, szomorúságunkat vigasztalással és örömmel fogja megkoronázni, erre mintegy kilenczed magammal hozzájok rugaszkodván ütni, vágni kezdetünk, négyet közülök ott a kapu előtt a földre terítettünk, a többit pedig üztük, kergettük, míg őket a nagy setétségben szemeink elől elvesztettük.

Az azután következő napon ugymint 7-a Mensis 9-bris hajnal előtt jó darab idővel egy városi ember a Szabó Ádám, és az én szállásomra jöven, olyan hirt hozott, hogy a Horák az előtt kevés idővel mintegy negyvenen (a kik a Bolgár városi kertek alatt töltötték az éjszakát) a Városból kimenvén, a Földvár felé vették utjokat, azért ne késedelmezzünk, siessünk utánuk; mi is azon nogatásra lovaink nyeregbe, fegyverünk körülettünk lévén azonnal felmentünk a piacra, és a dolgot az ottan talált Nemességnek elbeszéltek, és mintegy 15-tön egybe seregelvén olly czállal, hogy azokat felkeressük, meg is indultunk volt, de mikor a Vár arányában voltunk, a Várbeli urak megszóllítottak, hogy a Várba mennyünk fel elébb, azután utunkat követhettyük, felmenvén töltéseket adtának, és úgy indultunk el onnan; mikor a Révhez érkeztünk a Balatában lévő török-buzásban a Maroson tul, annyi Oláh

volt egybe gyűlve, mint valami csókák úgy állottak, legalább ezer hat, vagy hétszázan voltak, ezeket meglátván kilencz lovas, és nyolcz gyalogos Nemes emberek, hajón által mentünk hozzájuk, a kik is előre által látván szándékunkat, a mig mi a Maros tulsó szélére érkeztünk volna, már ők szintén Harónál tul voltak, azonban a Várból újra megszóllítottak, hogy térjünk vissza, ne hogy az alatt a Horák más felől a Városra útvén azt felprédállyák, és így visszatérni kéntelenítettünk, mely alkalmatlansággal a Maros mellett lévő fogadó pinczében (mellynek ajtaja ki volt nyitva) bé mentem, a holott találtam egy negyven vedres borral tele hordót, és egy szivó tököt, és egy kancsót, minthogy a hordónak nem volt csapja, tehát a lopóval egy keveset sziván, és a kancsóba töltvén megkostoltam, hát igen excellens Sollymosi Óbornak esmértem lenni, azután én is a többivel együtt a Maroson által lett menetelem után, találkoztam egy esmerős Gáts nevezetű Kálnoki Regementbeli Huszárral, a ki is Tisztyeitől egy Cserei Urnak szüretye bévégzésére nézve szabadságot nyert vala, megszóllítottam ezen szóval: Édes Gátsom! a mig mi a Földvárt megjárjuk, mennyen által a Maroson, és az ottan lévő fogadó pinczében található hordó bort elhozatván légyen Markotányosunk; igen is jó szivvel magamra vállalom ezen kedves kötelességet, azt felelte.

A Földvári erdőbe lett megérkezésünk után széllyel oszoltunk, jól emlékezem réá, hogy a többi társaim három Horát találván megölték, utollya felé egy füz bokor alatt én is akadtam egyre, kinél egy hosszú nyelű balta volt, felköltvén azt kérdeztem, hogy hová való és azon a helyen mit keres, azt felelte: hogy Lósádi Ferenczi Beniámin Jobbágya, és két elveszett ökreit keresi, arra azt mondtam, a nem igaz, mert ha úgy volna a mint mondod, azt a hosszú nyelű baltát nem hordoznád magaddal, erre a kardommal hozzá vágtam, de a füz ágok sűrűsege ellent vetvén, csak valamennyire a fejét sérthettem meg, és, midőn újabb csapással szándékoztam köszönteni, Donát Antal megszóllított, ne bántsam, hanem mint rabot vigyük bé Dévára, elejekbe vittem ugyan, de most nevezett Donát Antal mit gondolt mit nem, maga tudhatta egyedül; pistallyával úgy mejbe lőtte, hogy azonnal felfordult, és szemünk láttára meg is holt; meleg vériben hagyván a Város felé vettük utunkat, és mikor a Révhez érkeztünk, úgy láttuk, hogy a mi Markotányosunk a hordó bor körül, amig mi oda voltunk dicséretesen viselte magát, mert az emberek szinte ki is üritették volt: innen osztán a városba bemenvén, a Szolgabíró Szabó János engemet

és Szabó Ádámot magához ebédre hívott, lementünk, és igen jó szívvél látott, bor is minden volt, ebéd után jó kedvem ereszkedvén énekelve continuáltam a bor italt, Szabó Ádám megintett, hogy ne igyam annyit, mert majd megtörténhetik, hogy a Horák újra megtámadnak, és akkor részegen mit csinállok, azt feleltem: Bátya most ezuttal úgy nézzen a szemembe, hogy ha a Szabó János borát mind meginnám is, mégse tudnék megrészegegni.

Hát azonban beszélgetésünk közbe a Várban egymás után hiradás végett hármat löttenek, azután pedig a Harangokat kezdték félre verni, arra tüstént felfegyverkezve lovainkra felülvén, a Horák eleibe (a kik öt vagy hatszázan lehettek) a Város végére kimentünk, és a fennebb is érdekelt Ribiczei-féle Csűr mellett lévő kőhidnál, és Sánczakban innen mintegy 22. Nemes megállapodott, de a Huszár Gáts, Szabó Ádám és én a Horákhoz közelebb mentünk, amidőn is közülök egy elsütvén puskáját, a Huszár balkarját találta, melyre így szóllott: meglövénem, de ép a másik karom, majd ha közökbe mehetek, bosszumat állani fogom rajtok; ezután más is elsütvén puskáját, a Szabó Ádám mentéjét, teste megsértődése nélkül, két helyen lyukasztotta ki, arra azt mondtam: atyafi bátyám, és barátom, mi hárman annyi tolvajnak meg nem felelhetünk, azért jobb lesz vissza térni, és a többivel együtt vállat vetve, egy szivel lélekkel azon törekedni, hogy győzedelmet vehessünk rajtok. Visszatérvén a többivel egyesítettük magunkat, a Rebellis Oláhok azt látván, bizonyosan úgy gondolkoztanak, hogy megijedtünk, és azért szaladtunk el, mert nagy impetussal nyargalva inkább mintsem léptetve követtek minket úgy annyira, hogy a föld is ingott alattok, kik is minekutánna hozzánk közelebb érkeztenek, nagyobb része, a Maros mellett a Rév felé vették uttyokat, oly szándékkal, hogy a hajót (mely Déva felől volt) a Marosan túl Háróból vissza tért, és a Balátában megállapodott nagy számból álló Rebeliseknek által adván bennünket inkább megronthassanak; de a jó Isten ebbeli szándékoknak gátot vetett, mivel eleikbe állván őket lönni közönségesen kezdtük, és noha a lövés közben közülök egy se esett el, mindazonáltal úgy megijedtek, és condudálták magokat, hogy három felé szakadtak, és egyik csoport az Ország uttya mellett, a második a Hothmarosban levő törökbuzás hely közepén, a harmadik pedig a Maros partyán lefelé szaladott; Huszár Gáts, Szabó Ádám, én és mások (a kiket névszerint most kinevezni nem emlékezem) a középső csoportot vágni, lönni, kergetni kezdtük,

ugy hogy ezek között életbe egy se maradt; ezen idő alatt történt az is, hogy amint üldöztük őket, előre tekintvén láttam hat vagy hét Oláhot, akik előttünk szaladtak is nem is, a melyre Szabó Ádámnak, és Gátsnak azt találtam mondani, nézzék! az az egy néhány Oláh, akik amott szaladnak, töllünk úgy látzik nem igen félnek, de mutassuk meg nekik azt, hogy Magyarok vagyunk. Erre sarkantyuba vévén lovainkat utánnok rugaszkodtunk, de mivel az én lovam a többijénél serényebb volt, őket hamarébb utól értem, és midőn töllök egy néhány lépésnyi messzeségre lettem volna, egyik közülök hirtelen letérdepelvén célba vett, ekkor az ötlődött elmémbe, hogy ha egyenesen rá megyek megcsufol, azért hirtelen lovamat megsatkantyuzván egy kis keringést tettem, az alatt a puskája elsült és két posta golyóbis a bal Fülem, és bal karom mellett füttyölve ment el; három pedig a lovam nyakába megakadott, én közben éppen megmaradtam, a nevezett Oláh a földről lett felkelésével mellett voltam, a kit ekképpen szollítottam meg, no tolvaj gondolod-é azt, hogy ezentúl lóhess még Magyarhoz, arra vállat vonított, és nevetett, nem felelt semmit is, azonban én a karddal úgy megcsaptam a kopasz fejét, hogy a feje koponyája kétfelé vált, azután a többit is üldözőben vévén, hárman azokat is a földre terítettük, ezek között tudom hogy egy nagy magas fejér czondráju Oláhot, kinek kezében hosszú nyelű balta volt, utol érvén azt kérdeztem tőle, hogy miféle ember legyen, azt felelte: hogy ő jóféle ember, arra azt vizsonoztam, ha te jó ember vagy tehát mire való az a hosszú-nyelű balta a kezedbe, azt felelte, hogy azon balta nem egyébre való, hanem hogy azzal magát halálíg oltalmazza, arra kemény hanggal megriasztván mondtam, no ha úgy vagyon kutyázom teremtette takarodj és a míg ő még az előtt ellenem felemelt baltájával hozzám ütött volna, nagy hirtelen úgy megcsaptam nyaka-csigáját, hogy az eleibe esett. Ezt a földön hagyván a Dévai nagy udvar Sepi fogadójáig folytattuk utunkat, magam a fogadó udvarára bémenvén láttam két nyerges lovat a kerthez megkötve, minekutánna én is az én lovamat azon kerthez kötöttem volna, a házakat, pinczét és az istállót megvizsgáltam, de semmit sem találván visszatértem a lovakhoz, a két idegeny lovat által engedtem használás végett két gyalogos Nemes embernek, azután lovamra felakarván ülni láttam, hogy kötőfék szára a lovamnak nagyon véres legyen, azonnal vizsgálni kezdettem lovamat, hát a nyakába megkapom a három posta golyóbisokat, ekkor vettem észre, a mint fellyebb is említettett,

hogy a lovam meg van löve. Innen a Maros parton felfelé folytattuk utazásunkat és mikor Dévai Szöcs Kosztandin Szigetin innen lévő Maros ágához érkeztünk, a többivel magunkat megint egybe csatoltuk, ott a Maros parton sok megöletett Oláhokat kaptunk (kik között férfi köntösben tizenegy léánnyal elegy asszonyok is voltak) ezek amint szaladtak a Magyaroktól való félelmekben a víz alá rejtették volt magokat, de sokáig nem állhatván a víznek hidegségét, ottan ottan felemelték fejeket a vízből, a mikor is a Magyarok karoknál fogva a vízből kirántották, és megölték. Ezeken kívül a felyebb említett Szigetben is volt 70 vagy 80 személyből álló sereg, a melly ottan a Maros parton a víz felé hajlott egy nagy nyárfát látván, nagyobb része arra felhágott oly reménységgel, hogy ha a nyárfa az arra fel nem hágott néhány ember által levágattatik, a haláltól szerencsésen megfognak menekedni, mert azt gondolták, hogy a Marosnak tulsó szélit egészen által fogja érni, de nagyon megcsalatkoztak, mert minekutánna levágattatott a nyárfa, mindnyájan belé vesztenek; azokat pedig akik az említett fát levágták, hozzájuk által menvén a Magyarok megölték.

Azon fennebb említett nagy seregből csak négy ember szabadulhatott meg, kettő a Maroson által való uszással, kettő pedig az erdőbe való szaladással, lovaikat a feljebb említett nagy udvar fogadójába hagyván.

Ezeken kívül több helyeken is, ugy mint: Fel-Pesten, Kernyesden, és N. Klopotiván, nem különben a Maros mellett Benczenczen, az említett Horákkal több csaták történtek, de minthogy én azokban személyesen nem voltam jelen, azért azokat nem említem.